

Martin Šteiner

Zakonska podlaga za volitve v ustavodajno skupščino 11. novembra 1945

Osnova vsake demokratične države naj bi bile svobodne volitve, čeprav verjetno za vsake volitve drži ameriški slogan, ki pravi: "Volitve - če bi kaj pomenile bi bile itak prepovedane." Kakor ni absolutne demokracije, tako tudi ni volitev, ki bi zagotavljale volilcem popolno in samo od njihove volje odvisno odločitev o strankah, kandidatih itd. Pri vsakih volitvah pride do izraza t. i. volilna geometrija, ki v bistvu določi dejansko razmerje, volilci predstavljajo samo - sicer zelo pomemben in potreben - sklop v tej geometriji, ki je podprta z zakonskimi določbami. Različni prijem pridejo še toliko bolj do izraza ob korenitih spremembah, ko se v temelju spremeni državna ureditev.

Jugoslavija iz časa pred II. svetovno vojno je bila monarhija, vojna pa je prinesla spremembo državne ureditve. Že na II. zasedanju Avnoja leta 1943 je bilo med drugim sklenjeno, da se kralju Petru II. Karagjorgeviću prepove vrnitev v domovino, vprašanje kralja in monarhije pa naj reši ljudstvo samo s svojo lastno voljo po osvoboditvi vse države.¹

Tudi s sporazumoma med Titom in Šubašićem - sklenjena sta bila 16. junija in 1. novembra 1944 - je bilo določeno, da bo Jugoslavija dokončno obliko vladavine dobila s svobodno odločitvijo ljudstva. Do te odločitve se po določbah sporazuma kralj Peter II. ni smel vrniti v domovino, namesto njega pa je bilo postavljeno kraljevsko namestništvo.² Z aneksom (7. decembra 1944) k drugemu sporazumu je bilo določeno, da se morajo volitve v ustavodajno skupščino izvesti najkasneje tri mesece po osvoboditvi vse države. Izvajale naj bi se po zakonu o volitvah v ustavodajno skupščino, ki ga morajo sprejeti pravočasno. Zakon bi moral zagotoviti polno svobodo volitev, svobodo zbiranja in dogovarjanja, svobodo tiska, splošno in tajno glasovanje, postavljanje kandidatnih list, posameznih združenih političnih strank, korporacij, skupin ali posameznikov, ki niso kooperirali s sovražnikom. Aktivne in pasivne volilne pravice ne bi

smeli imeti tisti katerim bo dokazano, da so sodelovali s sovražnikom.³

V Beogradu je bila 4. avgusta 1945 seja ministrskega sveta pod predsedstvom Tita. Na seji so bili soglasno sprejeti predlogi nekaterih zakonov: Zakona o volilnih imenikih, Zakona o ustavodajni skupščini in Zakona o volitvah narodnih poslancev. Vsi predlagani zakoni so bili poslani Avnoju v "končno rešitev".⁴

Tretje zasedanje Avnoja se je pričelo 7. avgusta 1945 v Beogradu. Glavna naloga Avnoja je bila, pripraviti vse potrebno za volitve v ustavodajno skupščino.⁵

Na svoji četrti seji III. zasedanja se je Avnoj preimenoval v Začasno ljudsko skupščino, predsednik dr. Ivan Ribar pa je podal obvestilo o formiranju odborov, med njimi tudi zakonodajnega s predsednikom Mošo Pijadejem.⁶ Moša Pijade je že na tej seji prebral poročilo zakonskega predloga o volilnih imenikih. Prav ta zakon je bil najnujnejši, ker je bilo potrebno razpisati volitve v ustavodajno skupščino dva meseca pred izvedbo, razpis pa je temeljil na volilnih imenikih.⁷

³ Prav tam, str. 693.

⁴ Seja ministrskega sveta. Slovenski poročevalec, 7. avgust 1945, str. 1.

⁵ Otvoritev tretjega zasedanja AVNOJ-a. Ljudska pravica, 8. avgust 1945, str. 1.

⁶ AVNOJ se je preimenoval v začasno narodno skupščino. Slovenski poročevalec, 12. avgust 1945, str. 1.

⁷ Prav v tem zakonu je tičala past, saj so ga kasneje, ko so vpisovali ljudi v volilne imenike, precej zlorabljali. Domnevnih nasprotnikov enostavno niso uvrstili v volilni imenik, s tem pa so jim onemogočili vsakršno dejavnost v zvezi z volitvami. Tisti, ki ni bil vpisan v volilni imenik, ni mogel kandidirati, ni mogel predlagati itd., partija pa je v odstotkih določila koliko mora biti "črtanih". Šele ko so bili vsi postopki - kandidatne liste, formiranje volilnih komisij - zaključeni, je prišlo partijsko navodilo, da je lahko črtanih v posameznem okraju največ 4 do 5% volilnih upravičencev, kajti volitve naj bi bile "najsobodnejše" do takrat in zelo čudno bi bilo, če polovica ljudi sploh ne bi mogla na volišče. Kot primer "vestnega" vpisovanja volilcev v volilni imenik navajamo vas Dokležovje v Prekmurju, kjer je imelo volilno pravico 600 ljudi, v volilni imenik pa so jih vpisali samo 156 (M. ŠTEINER, Volitve v konstituanto 11. 11. 1945 v Prekmurju, razprava je objavljena v Zborniku soboškega muzeja IV.).

¹ Branko Petranović/Momčilo Zečević, Jugoslavija 1918-1988. Tematska zbirka dokumenata. Beograd 1988, str. 658.

² Prav tam, str. 683 in str. 691.

S predlogom zakona je polemiziral Milan Grol (podpredsednik skupščine in obenem na nek način vodja opozicije), ki je menil, da je ta zakon samo eno poglavje iz splošne politične zakonodaje, s katero je potrebno ustvariti zdravo situacijo v konstituenti in za konstituantu. To pa je po njegovem mnenju nemogoče brez zakonov, ki so s tem v tesni politični zvezi in zagotavljajo svobodo v vseh oblikah. Menil je tudi, da je zakon prepuščen tolmačenju volilnih oblasti in njihovi oceni o tistih, ki so eventuelno osumljeni za svoje ravnanje, to pa je zelo raztegljivo.⁸

Začasna ljudska skupščina je po tej kratki polemiki - govoril je še minister Sreten Žujović - izglasovala zakon o volilnih imenikih s 349 glasovi od 389 navzočih poslancev.⁹

Zakon o volilnih imenikih je določal, da se le-ti sestavljajo za področje vsakega krajevnega narodnega odbora: vaškega, rajonskega in mestnega (člen 2). Volilno pravico so dobili vsi moški in ženske, državljani Jugoslavije, ki so dopolnili 18. leto starosti, vsi vojaki jugoslovanske armade, kakor tudi vsi bivši borci narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ne glede na starost (člen 3).¹⁰

Po zakonu volilne pravice niso imeli:

1. Vsi ministri, ki so sodelovali v vladah od 6. januarja 1929 do 5. februarja 1939. Izvzeti so bili tisti, ki so se s svojim delom odlikovali v boju proti okupatorju.

2. Vsi pripadniki vojaških formacij okupatorjev in njihovih pomagačev, ki so se trajno in aktivno borili proti jugoslovanski armadi ali armadi zaveznikov.

3. Člani Kulturbunda, italijanskih fašističnih organizacij in njihovi družinski člani, razen če lahko dokažejo, da so delovali v korist NOB.

4. Osebe, ki so bile aktivni funkcionarji in vidni člani v ustaških, četniških, nedićevskih in ljotićevskih organizacijah, beli in plavi gardi, kakor tudi v drugih kvizlinških organizacijah ...

5. Osebe, ki so bile v politični ali policijski službi okupatorjev in kvizlingov.

6. Osebe, ki so prostovoljno iz lastne pobude in z namenom pomagati sovražniku dajale na razpolago vojaška in gospodarska sredstva za okupatorje in njihove pomagače.

7. Osebe, ki so bile s sodno obsodbo obsojene na izgubo narodne časti oziroma političnih in državljskih pravic za čas dokler je ta izguba trajala.

8. Osebe pod skrbništvom.

Zakon je še določil, da se te določbe ne smejo uporabljati pri tistih osebah, pri katerih se dokaže, da je bilo njihovo sodelovanje prisilno ali samo navidezno z namenom, da se škoduje okupatorju. Za določitev organizacij in skupin, ki so spadale pod točke 2 do 4 tega člena, so bile pristojne Federalne vlade, ki pa so odločitve sprejemale v sporazumu z Zvezno vlado (člen 4).

Volilno pravico je volilec lahko izkoristil samo v kraju kjer je bil vpisan v volilni imenik. V volilni imenik pa so se volilci vpisovali v kraju stalnega bivališča, če tega ni bilo, pa v kraju zaposlitve (člen 5). Volilne imenike so sestavljali Krajevni ljudski odbori neposredno za svoje področje, vanj pa so morali vpisati vse državljane, ki so dobili volilno pravico po določbah tega zakona (člen 6).¹¹ Volilne imenike je pregledala komisija za volilne imenike, ki je tudi odločala o pritožbah in zahtevah glede vpisov in izbrisov (člen 7). Ko je komisija potrdila volilni imenik, je moral krajevni ljudski odbor objaviti, da je sprejet in državljanom na vpogled. V objavi je moralo biti izrecno povedano, da bodo lahko volili samo tisti, ki so vpisani v volilni imenik. Vsak državljan je imel pravico volilni imenik pregledati, prepisati, objaviti in tiskati (člen 15). Vsak državljan je imel pravico do popravkov v volilnem imeniku, kakor tudi do pritožbe, če je menil, da so v volilni imenik vpisane osebe, ki jih ni, oz. nimajo volilne pravice (člen 17 in člen 18).¹²

Naslednji izmed temeljnih zakonov, ki jih je sprejela Začasna ljudska skupščina, je bil Zakon o ustavodajni skupščini. Zakon je bil sprejet na 6. redni seji skupščine 21. avgusta, za je glasovalo 375 poslancev, proti pa 13.¹³

Zakon je opredelil sestavo in naloge ustavodajne skupščine. Najpomembnejša naloga skupščine je bila sprejetje ustave¹⁴ in zakonov, ki so z ustavo povezani (člen 1, odstavek 2). Z zakonom je bilo določeno, da bo ustavodajna skupščina dvodolna, sestavljena iz Zvezne skupščine in Skupščine narodov. Obe zbornici sta glede pravic in pristojnosti enakopravni (člen 2). Poslance Zvezne skupščine so volili vsi državljani Jugoslavije z volilno pravico, in sicer po enega poslanca na vsakih 40.000 prebivalcev (člen 3). Poslance v Skupščino narodov so volili po federalnih enotah ter avto-

¹¹ V praksi še zdaleč ni bilo tako (M. ŠTEINER, Volitve v konstituantu 11. 11. 1945 v Prekmurju, razprava je izšla v Zborniku soboškega muzeja IV.)

¹² Zakon o volilnih imenikih. Uradni list Demokratične federativne Jugoslavije, 11. avgust 1945, številka 59, str. 541-543.

¹³ Ustvarjeni so temelji za graditev naše države in za graditev naše demokracije. Slovenski poročevalec, 28. avgusta 1945, str. 1.

¹⁴ S tem je seveda tudi določena državna ureditev in dan odgovor na vprašanje o republiki ali monarhiji.

⁸ Branko Petranović/Momčilo Zečević, n.d., str. 762-763.

⁹ Isto kot v opombi 6.

¹⁰ V javnosti so to obrazložili na ta način, da če so bili zadosti stari, da so se lahko borili, so tudi zadosti stari, da lahko volijo.

nomnih pokrajinah. V vsaki federalni enoti so ne glede na njeno velikost volili po 25 poslancev, državljani Vojvodine so volili 15, državljani Kosova in Metohije pa 10 poslancev (člen 4). Istočasno ni mogel biti nihče izvoljen v obe zbornici (člen 5). Ustavni in zakonski predlogi se morajo obravnavati enako v obeh zbornicah, sprejmejo pa se z navadno večino prisotnih poslancev. Za končno izglasovanje ustave v celoti, mora biti v vsakem domu prisotnih dve tretjini poslancev tistega doma (člen 21).¹⁵

Vidimo, da je Začasna ljudska skupščina v izjemno kratkem času sprejemala zelo pomembne zakone. Od osnutka zakona, pa do njegovega sprejetja je minilo zelo malo časa, zakoni niso bili predskutirani in nobenega zakona ni skupščina vmila v fazo osnutka se je pač mudilo.

Naslednji zakon, ki ga je skupščina sprejela in je bil temeljnega pomena za izvedbo volitev, je 91 členov vsebujoč Zakon o volitvah narodnih poslancev.

Najprej je zakon vseboval splošne določbe, ki so opredelile osnovne postavke glede izvedbe volitev in volilne pravice. Volilna pravica na podlagi katere so se izvajale volitve, je bila (po zakonu) svobodna, splošna, enaka in neposredna, glasovanje pa je bilo tajno (člen 1). Volitve so potekale v volilnih okrajih in po volilnih okrožjih. Vsak administrativni okraj je volil praviloma enega poslanca. Večji okraj se je lahko razdelil ali pa se je več manjših okrajev združilo, odvisno koliko poslancev se je volilo v okrožju. (člen 3, odstavek 1 in 6). Glasovanje na volitvah bi moralo biti povsem svobodno. Noben organ oblasti ni smel in mogel v nobenem primeru klicati volilca na odgovornost zaradi glasovanja na volitvah, niti ni smel od volilcev zahtevati, da bi povedali za koga so glasovali (člen 5, odstavek 2).¹⁶ Za narodnega poslanca je bil lahko izvoljen vsak državljan, ki je imel volilno pravico, v Skupščino narodov pa seveda samo državljan federalne enote v kateri je bil voljen (člen 6, odstavek 1 in 3).

V drugem delu govori zakon o volilnih komisijah. Ustanovljene so bile Zvezna volilna komisija, federalne (pokrajinske) in okrožne ter okrajne (mestne) volilne komisije (člen 7). Zvezna volilna komisija je imela sedež v Beogradu, določilo jo je predsedstvo Začasne ljudske skupščine. Komisija je bila pristojna za tehnično pripravo volitev, za formiranje federalnih volilnih komisij in za določitev števila poslancev v federalnih enotah, sprejemala je prijave in potrjevala zvezne liste, ugotavljala in

razglasila izide volitev v Zvezno skupščino (člen 8, odstavki 1, 2, 3, 4 in 6). Podobne so bile tudi naloge federalnih oziroma pokrajinskih, okrožnih in okrajnih volilnih komisij. Rezultate pri volitvah v Skupščino narodov je ugotavljala in razglasila federalna volilna komisija (člen 9, odstavek 3).

Tretji del zakona je opredelil kandidatne liste in sestavo list. Volitve v Zvezno skupščino so se odvijale po zveznih in okrožnih listah, volitve v Skupščino narodov pa po federalnih listah za vsako federalno enoto (člen 13). Kandidatne liste za volitve v obe zbornici je lahko predložilo v odobritev določeno število državljanov, ki so imeli volilno pravico (člen 14). Zvezno listo za volitve ljudskih poslancev v zvezno skupščino je sestavljal nosilec liste in vsaka okrožna lista v njenem sestavu s svojimi okrajnimi kandidati in namestniki. Za nosilca zvezne liste ni bilo potrebno, da bi bil okrajni kandidat na kateri izmed okrožnih list (člen 15, odstavek 1 in 2). S kandidatno listo je bilo potrebno okrožni volilni komisiji predložiti še overovljeni pismeni pristanek vsakega kandidata in potrdilo okrajne volilne komisije o volilni pravici¹⁷ predlagatelj list, kandidatov in namestnikov (člen 16, odstavek 3). Enako je bila opredeljena tudi sestava federalne liste za volitve v Skupščino narodov.

V četrtem delu govori zakon o prijavljanju in potrjevanju list. Prijavo za zvezno listo so morali poslati Zvezni volilni komisiji. Prijavo je moralo podpisati 100 državljanov z volilno pravico, prvi trije podpisniki po vrstnem redu so bili uradni vlagatelji prijave. Prijava je morala biti vložena najkasneje 10 dni od objave o razpisu volitev. Zvezna volilna komisija pa je morala izdati svojo odločbo v 24 urah po vložitvi prijave (člen 20, odstavki 3, 4 in 5). Okrožne liste so bile lahko v sestavi zvezne liste ali samostojne (člen 21). Okrožna lista je morala biti predložena v dveh primerkih okrožni volilni komisiji najkasneje pet tednov pred dnevom volitev. Podpisanih je moralo biti vsaj 150 državljanov z volilno pravico iz volilnega okrožja, med temi jih je moralo biti najmanj 20 iz polovice volilnih okrajev tistega okrožja (člen 22). Okrožna volilna komisija je postavila kandidatno listo skupaj z imeni predlagateljev na vpogled volilcem na svojem sedežu in na sedežih okrajnih volilnih komisij. Volilci so imeli pravico vložiti v treh dneh ugovor proti kandidaturi tistih za katere so menili, da nimajo pravice biti voljeni (člen 24, odstavek 1 in 2). Če na isti kandidatni listi polovica predloženih kandidatov in namestnikov ni imela pravice biti voljena, so listo zavrnili (člen 25, odstavek 1). Predlagatelji zvezne liste so morali najpozneje 14 dni pred dnevom volitev predložiti zvezni volilni komisiji v

¹⁵ Zakon o ustavotvorni skupščini Demokratične federativne Jugoslavije. Uradni list demokratične federativne Jugoslavije, 24. avgust 1945, številka 63, str. 597-598.

¹⁶ Po volitvah, ko so bili tisti, ki so glasovali drugače zelo na udaru, je izgledalo, kot da se je ta odstavek po pomoti znašel v zakonu.

¹⁷ Tudi ta člen so izrabljali za onemogočanje tistih, za katere niso želeli, da bi bili na volitvah kakorkoli udeleženi.

potrditev sestavljeno zvezno listo iz potrjenih okrožnih list v najmanj polovici volilnih okrožij v državi (člen 26, odstavek 1 in 3). Federalno listo so predložili v potrditev federalni volilni komisiji najpozneje 30 dni pred dnevom volitev (člen 27). Federalno volilno listo je moralo podpisati 10 volilcev iz dveh tretjin okrajev v najmanj polovici volilnih okrožij federalne enote (člen 28). Vse potrjene okrožne in federalne liste so morale biti objavljene najpozneje 8 dni pred dnevom volitev v vseh krajih kjer so bile volitve (člen 33 in člen 34).

Za volilne pripomočke je bila pristojna zvezna volilna komisija, pravočasno jih je morala razposlati okrožnim ter okrajnim volilnim komisijam. Zakon je predpisal, da morajo biti volilne skrinjice narejene iz lesa ali kakšnega drugega materiala, zapirati in odpirati pa se morajo z dvema različnima ključema, narejene morajo biti tako, da se spuščanje kroglic vanje ne vidi in ne sliši (člen 36).

V nadaljevanju zakona so predpisane določbe o voliščih. Za vsako volišče bil postavljen volilni odbor, sestavljen iz predsednika in dveh članov. Volilne odbore so postavljale okrajne volilne komisije na predlog krajevnih ljudskih odborov (člen 40). Najpozneje tri dni pred volitvami je lahko prijavil vsak posamezni okrajni kandidat okrajni volilni komisiji po enega predstavnika svoje liste in namestnika za vsako volišče, enako so lahko storili predlagatelji federalnih list (člen 43).

Vse potrebno za izvedbo volitev je pripravil volilni odbor, zakon pa je predpisal označbo in vrstni red skrinjic. Glasovanje v obe skupščini je bilo v isti sobi, vendar ločeno. Komisija je preverila identiteto volilca in vpis v volilni imenik ter mu pojasnila način glasovanja. Nato je dobil kroglico za volitve v Zvezno skupščino, ko je opravil te volitve, je dobil še kroglico za volitve v skupščino narodov (člen 53). Volilo se je po določenih pravilih: volilec je vzel kroglico v desnico, v levico pa le če desnice ni imel, roko je stisnil v pest in stopil k vsaki skrinjici in z roko segel v vsako skrinjico, ko je potegnil roko iz zadnje skrinjice je moral pokazati da kroglice nima več, se pravi (člen 55). Tudi ta člen se na samih volitvah ni dosledno spoštoval, tako so na mnogih voliščih volilci pristopili samo k eni skrinjici in vsem očitno spustili kroglico.¹⁸

Volilne izide na volišču je ugotavljal volilni odbor, ki bi moral najprej prešteti neporabljene kroglice in jih spraviti v posebno vrečko, to pa zapečatiti (člen 62). Temu je sledilo odpiranje skrinjic in štetje kroglic po vrstnem redu kakor so bile skrinjice postavljene. Najprej so preštevali kroglice oddane za volitve v Zvezno skupščino. Štetje naj bi opravil predsednik volilne komisije. Kroglice so se štele do 100. Ko predsednik naštel 100 kroglic, jih

je izročil članu odbora, ki jih je še enkrat preštel, za njima je kroglice preštel še predstavnik liste katere glasovi so se preštevali (člen 63, odstavek 2 in 3). Za poslanca je bil izvoljen kandidat tiste liste, ki je dobila v volilnem okraju relativno večino. Če je bilo na listi, ki je dobila relativno večino več okrajnih kandidatov, je bil izvoljen tisti kandidat, ki je dobil največ glasov. Če bi dobili dve listi oziroma kandidata enako število glasov, so morale biti v okraju prihodnjo nedeljo naknadne volitve. Če sta bili v volilnem okrožju dve ali več kandidatnih list, je zbrala komisija vse glasove oddane v okrožju za vse kandidatne liste, vsota vseh glasov se razdeli s številom poslancev, ki se volijo. S tako dobljenim količnikom pa se deli vsoto glasov oddanih za vsako posamezno listo in ugotovi koliko poslancev bi moralo po tem količniku pripasti vsaki listi. Če se ugotovi, da kaka lista po volilnih izidih v okrajih ni dobila toliko poslancev, kot bi ji pripadlo po količniku, se ji ta razlika dodeli (člen 70).

Izide volitev za Skupščino narodov je morala ugotovila Federalna volilna komisija. Najprej je ugotovila skupno število glasov oddanih za vsako federalno listo. Če so bile na federalno listo vezane ena ali več list, so se njihovi glasovi sešteli in se pri razdelitvi upoštevali kot glasovi ene liste. Število oddanih glasov za vsako listo se je nato delilo z 1, 2, 3 itd. in nazadnje s številom poslancev, ki se volijo v federalni enoti. Od števil dobljenih s to delitvijo, se je vzela toliko največjih števil koliko se mora v federalni enoti izvoliti poslancev, tako se dodele mandati posameznim kandidatnim listam (člen 74).

Primer razdelitve glasov

Postavljene so tri liste: A, B, C. Volilna komisija bi v tem primeru razdelila 25 mandatov na posamezne liste po tako imenovanem d'Hondtovem sistemu. Število glasov posamezne liste se deli po vrsti z 2, 3, 4 itd., dokler se ne razdeli vseh 25 mandatov.

	Lista A:	Lista B:	Lista C:
	480.000 (1)	430.200 (2)	333.400 (3)
: 2	240.000 (4)	215.100 (5)	169.700 (6)
: 3	160.000 (7)	143.400 (8)	113.133 (10)
: 4	120.000 (9)	107.550 (11)	84.850 (14)
: 5	96.000 (12)	86.040 (13)	67.880 (18)
: 6	80.000 (15)	71.700 (16)	56.566 (21)
: 7	68.571 (17)	61.457 (19)	48.485 (24)
: 8	60.000 (20)	53.775 (22)	42.425
: 9	53.000 (23)	47.800	37.711
: 10	48.000 (25)	43.020	33.940 ¹⁹

¹⁹ K zakonu o volitvah narodnih poslancev v Ustavodajno skupščino. Slovenski poročevalec, 16. septembra 1945, str. 4.

¹⁸ Vestnik, Maribor, 17. november 1945, str. 7.

Zakon o volitvah narodnih poslancev vsebuje tudi kazenske določbe, vendar se po veliki zmagi na volitvah na "takšne nepomembne malenkosti" ni nihče oziral.²⁰ Kazensko so bili odgovorni člani volilnega odbora, ki bi zlorabljali svoj položaj in kakorkoli vplivali na svobodo volilca. Kaznovati bi se moralo tudi tiste, ki so kakorkoli kršili tajnost glasovanja ali spreminjali število glasov z dodajanjem, odvzemanjem, ali kako drugače (člen 83).²¹

Na svoji zadnji seji 26. oktobra, je Začasna ljudska skupščina na predlog podpredsednika in ministra za konstituanto Edvarda Kardelja sprejela dopolnila k Zakonu o volitvah v Ustavodajno skupščino. Najpomembnejše dopolnilo je bilo v 47. členu kjer so dostavili nov stavek: "Za temi skrinjicami je postaviti skrinjico brez navedbe liste in kandidata - Skrinjica brez liste, v katero bodo mogli oddati kroglice tisti, ki ne bi želeli glasovati za nobenega okrajnega kandidata katerekoli liste" (člen 1).²²

Za dopolnila o skrinjici brez liste so se odločili po tistem, ko je opozicija odstopila od volitev. Kardeljeva obrazložitev je bila "da ni samo dolžnost vsakega demokratičnega volilnega zakona, da zavaruje popolno tajnost glasovanja, temveč tudi, da zaščiti volilce in vse državljane pred vsemi zlonamernimi protidemokratskimi poskusi, da bi se ovirali v njihoven polnem izkoriščanju demokratičnih pravic, ki jih daje nova Jugoslavija našim ljudskim množicam. Smisel tega našega predloga je v tem, da se preprečijo poskusi naše nedemokratske manjšine, ki skuša skriti svojo slabost na ta način, da se abstinira od volitev in da poizkuša zaradi tega poklicati na pomoč inozemstvo, kakor

tudi, da se jasneje dokaže, kje je večina ljudstva, za koga je pravzaprav ljudstvo in kakšna je prava volja ljudstva. Zato predlagam, da se postavi skrinjica v katero bodo mogli spustiti svoje kroglice vsi oni, ki nočejo glasovati niti za enega kandidata".²³ Tudi Andrija Hebrang je skušal argumentirati postavitev skrinjice brez liste: "Ako ne bi bilo te skrinjice, bi se točno vedelo, kdo je prišel volit in kdo je glasoval, kdo ni prišel in kdo se je abstiniral, toda po volitvah, ko bi se pokazalo, da se je vzdržalo glasovanja malo ljudi, bi mogla reakcija reči, da se je vzdržalo volitev mnogo večje število volilnih upravičencev, da je bilo štetje tako izvršeno, da bi se oni, ki so se vzdržali, prikrili pred ljudstvom. Glede na to bi mogla reči, da bi bila stvar drugačna, ako bi oni, ki so se vzdržali, ne ostali prikriti in da bi se jih abstiniralo 60%".²⁴

Dopolnilo je bilo sprejeto zaradi mednarodne javnosti, šlo pa je za legitimnost volitev. Volitve pomenijo izbiranje med več opcijami, tega pa ni čenastopa na volitvah samo ena stranka. Prav s skrinjico brez liste je partija (vsaj po njeni logiki) ponudila možnost izbiranja, ker niso želeli, da bi bila abstenenca na "najsvobodnejših" volitvah prevelika. Vnesli pa so dodaten varnostni moment, glasovi oddani v t. i. "črno skrinjico" se niso upoštevali,²⁵ kar pomeni, ne samo to, da je lahko bil izvoljen le kandidat Ljudske fronte, ampak nekaj še pomembnejšega, da kandidat Ljudske fronte ni mogel izgubiti,²⁶ z neudeležbo opozicije pa je bila odprta tudi možnost potvarjanja rezultatov, saj ni bilo na voliščih nobene kontrole, in narobe bi bilo misliti, da te kombinacije ni bilo v računic, ki jo je predvidela oblast.

²⁰ Do kršitev in zlorab je prihajalo praktično na vseh voliščih, če ne drugače vsaj v postopku glasovanja. Iz besed ustnih informatorjev, ki so bili člani volilnih komisij, je tudi jasno razvidno, da so ponekod potvarjali rezultate.

²¹ Zakon o volitvah narodnih poslancev. Uradni list Demokratične federativne Jugoslavije, 24. avgust 1945, številka 63, str. 599-610.

²² Zakon o dopolnitvi zakona o volitvah v Ustavodajno skupščino (Zvezno skupščino in Skupščino narodov). Uradni list Demokratične federativne Jugoslavije, 29. oktober 1945, številka 83, str. 853-854.

²³ Slovenski poročevalec, 30. oktober 1945, str. 1.

²⁴ Prav tam.

²⁵ Prav tam.

²⁶ Konkretna primera sta iz 7. volilnega okraja Radgona in 8. volilnega okraja Dolnja Lendava. V radgonskem okraju je dobil na volitvah - po uradnih rezultatih - kandidat Jože Kocbek 42,1% glasov, skrinjica brez liste pa 57,9%, v dolnjelendavskem okraju je dobil kandidat Ferdo Godina 45,80% glasov, skrinjica brez liste pa 54,20%, kljub dejanskemu porazu sta bila oba kandidata izvoljena za poslance (MARTIN ŠTEINER, Volitve v konstituanto 11. 11. 1945 v Prekmurju, razprava je objavljena v Zborniku soboškega muzeja IV.).

ZUSAMMENFASSUNG

Die gesetzlichen Grundlagen zur Durchführung der Wahlen zur Verfassungsgebenden Versammlung am 11. November 1945

Zum Wesen jedes demokratischen Staates gehören freie Wahlen, obwohl für jede Wahl wahrscheinlich auch der amerikanische Slogan Geltung hat: "Wenn die Wahlen eine Bedeutung hätten, dann wären sie sowieso verboten." So wie es keine absolute Demokratie gibt, so existieren auch keine Wahlen, die den Wählern eine absolute und nur von ihrer Stimme abhängige Entscheidung über die Parteien, Kandidaten usw. gewährleisten würden. Bei jeder Wahl kommt die sogenannte Wahlgeometrie zum Ausdruck, die das eigentliche Verhältnis bestimmt, die Wähler stellen lediglich ein bedeutendes und notwendiges Element in dieser Geometrie dar, die sich auf gesetzliche Bestimmungen stützt bzw. darauf beruht. Verschiedene Methoden kommen noch stärker zum Tragen bei tiefgreifenden Veränderungen, wenn die Staatsordnung in ihren Grundlagen erschüttert wird.

Jugoslawien war in der Vorkriegszeit eine Monarchie, der Zweite Weltkrieg brachte eine Änderung der Gesellschaftsordnung mit sich. Die diesbezügliche Entscheidung wurde auch formal bestätigt durch die Wahlen zur Verfassungsgebenden Versammlung am 11. November 1945.

Im August 1945 begann in Belgrad die dritte Tagung des AVNOJ (Kriegsparlament), das in Provisorische Volksversammlung (Začasna ljudska

skupščina) mit Dr. Ivan Ribar als Vorsitzendem umbenannt wurde. Auf ihren Sitzungen wurden die bedeutendsten Gesetze zur Durchführung der Wahlen zur Verfassungsgebenden Versammlung verabschiedet: das Gesetz über die Wahlverzeichnisse (Zakon o volilnih imenikih), das Gesetz über die Verfassungsgebenden Versammlung (Zakon o ustavodajni skupščini) und das Gesetz über die Wahl der Volksabgeordneten (Zakon o volitvah narodnih poslancev). Das waren die Grundgesetze zur Durchführung der Wahlen, darin war auch die Altersgrenze für Wahlberechtigte festgelegt - zur ersten Wahl wurde sie von 21 auf 18 Jahre herabgesetzt (bei Soldaten bzw. Volksbefreiungskämpfern fand die Altersgrenze keine Anwendung). Ebenso wurde gesetzlich festgelegt, wer das Wahlrecht verliert, und wie die Wahlverzeichnisse zusammenzustellen sind. Ferner wurde auch die Zusammensetzung der neuen Versammlung bestimmt, sie bestand aus zwei Kammern: Bundesversammlung (Zvezna skupščina) und Versammlung der Völker (Skupščina narodov). Die Wahlen waren laut Wahlgesetz frei, allgemein, gleich, unmittelbar. Ebenso legte das Gesetz die Art der Wahl ("geheime Wahl" mit Kügelchen, die in Holztürnen geworfen wurden) fest, ferner die Wahlbezirke und -kreise, die Kandidatenliste und Strafbestimmungen bei Verletzung der Wahlordnung. Da die Opposition beschloß, an den Wahlen nicht teilzunehmen, wurde durch eine Ergänzung des Wahlgesetzes noch eine Urne ohne Liste, die sogenannte "schwarze Urne" eingeführt, die den König symbolisierte. Sie war für diejenigen Wähler bestimmt, die ihre Stimme nicht für den Kandidaten der Volksfront (Ljudska fronta) geben wollten, diese Stimmen wurden jedoch bei der Feststellung der Mandate nicht berücksichtigt.